

**Maria Curie-Skłodowska
University**

**Lublin Science
and Technology Park S.A.**

International research and practice conference

**MODERN METHODS, INNOVATIONS
AND OPERATIONAL EXPERIENCE
IN THE FIELD OF PSYCHOLOGY AND PEDAGOGICS**

October 20-21, 2017

**Lublin, Republic of Poland
2017**

International research and practice conference «Modern methods, innovations and operational experience in the field of psychology and pedagogics» : Conference proceedings, October 20-21, 2017. Lublin: Izdevnieciba «Baltija Publishing». 236 pages.

Organising Committee

- dr inż. Arkadiusz Małek, Dyrektor Działu Rozwoju, Lubelski Park Naukowo Technologiczny S.A.
- dr hab. Arkadiusz Bereza, prof. nadzwyczajny, Prorektor ds. Ogólnych UMCS
- prof., dr hab. Jan Adamowski, profesor nadzwyczajny Kierownik Zakładu Kultury Polskiej UMCS
- prof., dr hab. Maria Cymborska-Leboda, profesor zwyczajny Kierownik Zakładu literatury i kultury Rosyjskiej XX-XXI w. UMCS
- prof., dr hab. Henryk Gmiterek, profesor zwyczajny Zakład historii XVI – XVIII w. UMCS
- dr hab. Mariusz Korzeniowski, profesor nadzwyczajny UMCS Kierownik Zakładu Historii krajów Europy Wschodniej UMCS

Each author is responsible for content and formation of his/her materials.
The reference is mandatory in case of republishing or citation.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПСИХОЛІНГВІСТИЧНОГО ПІДХОДУ В ЗМІСТІ ДИДАКТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ З ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Рібцун Ю. В.

*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник лабораторії логопедії*

Інститут спеціальної педагогіки

Національної академії педагогічних наук України

м. Київ, Україна

Сучасна парадигма шкільної освіти, у т. ч. й спеціальної, передбачає оптимізацію навчального процесу, де вільно відбувається самореалізація як учня, так і вчителя. Саме створення дидактичних комплексів (підручник, навчальний посібник для учня та навчально-методичний посібник для вчителя) дозволяє реалізувати інформаційну систему знань з певної галузі у тетradі «наука (теоретичне обґрунтування) – навчальний предмет (відповідна програма) – практична діяльність (шкільний підручник і навчальний посібник) – результати освіти».

Загальні науково-теоретичні та методичні засади підручникотворення висвітлені у працях Ю. Бабанського, В. Беспалька, А. Гірняка, Д. Зуєва, Я. Кодлюк, В. Краєвського, В. Кременя, І. Лернера, В. Ледньова, М. Скаткіна, В. Столетова, Н. Тализіної, О. Топузова, А. Фурмана та ін. У спеціальній освіті створенням підручників займалася ціла плеяда вчених: Л. Вавіна, Е. Данілавічюте, К. Довгопола, В. Жук, А. Колупаєва, Л. Литвинова, Л. Прохоренко, Ю. Рібцун, Т. Сак, Л. Трофименко та ін., проте цілісних дидактичних комплексів для школярів з особливими освітніми потребами розроблено недостатньо, а для учнів із тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ) вони взагалі відсутні. Саме тому нами, з позицій психолінгвістичного підходу, був створений та ергономічно побудований дидактичний комплекс з образотворчого мистецтва для першого класу загальноосвітніх шкіл для дітей із ТПМ, який включив у себе підручник, навчальний посібник для учня і навчально-методичний посібник для вчителя, зміст якого повністю відповідає чинній авторській навчальній програмі (лист МОН України № 750 від 24.06.2014 р.) та рівню вивчення вищезазначеного предмета.

Психолінгвістичний підхід ліг в основу багатьох наукових досліджень у галузі логопедії (Л. Андрусишина, О. Аркадьєва, Л. Бартенєва, Е. Данілавічюте, В. Ільяна, Ю. Рібцун, Є. Соботович, В. Тищенко, Л. Трофименко та ін.) і передбачає комплексне формування мовленнєвої діяльності в осіб різних вікових груп як складної багаторівневої ієрархічної системи з урахуванням загальнофункціональних (основні функції та операції сприймання, уваги, пам'яті різних модальностей, мислення, прогнозування, контролю) та специфічних мовленнєвих механізмів (фонетика, фонематика, лексика, граматики, зв'язне мовлення) [3].

Розроблений нами підручник з образотворчого мистецтва розрахований на зону не актуального, а найближчого розвитку (за Л. Виготським), адже школярам пропонуються такі вербальні завдання, які розраховані на розгорнуту словесну відповідь; водночас учитель звертається до учнів відповідно до їх індивідуальних психомовленнєвих можливостей, а за умов повної відсутності мовлення (моторна, сенсо-моторна алалія) чи його значного утруднення (псевдобульбарна дизартрія, заїкання тонічної форми – згідно з логопедичним висновком), завдання пропонуються тільки на імпресивному рівні (покажи, розглянь, вибери, дай тощо).

Стимулом розвитку інтересу до навчального предмета «Образотворче мистецтво», підтриманням наступності між дошкільною та початковою шкільною ланкою, емоціогенною мотивацією до навчальної діяльності учнів загалом слугують створені нами інтерактивні ігрові персонажі, які заохочують до партнерства та комунікації, враховують гендерні (хлопчик Олівчик та дівчинка Веселочка), психофізичні (їх імена доступні та зрозумілі) особливості школярів та відображають основні робочі інструменти художника (шапка Олівчика зображена у формі олівця, віночок Веселочки зроблений у вигляді фарб, а спідниця – кольорового спектра), одночасно відображаючи українознавче змістове наповнення (Олівчик у вишитій сорочці та шароварах, а Веселочка у вишиванці та віночку).

Якщо підручник виступає моделлю освітнього процесу та інструментом організації навчальної діяльності на уроках і вдома, то навчальний посібник, розширюючи, поглиблюючи та водночас деталізуючи навчальний матеріал, дозволяє простежити індивідуальну освітню траєкторію школяра. Запропоновані віршовані мініатюри, невеличкі казочки, проблемні запитання, цікаві завдання з розвитку та активізації психомовленнєвої діяльності учня створюють продуману, ієрархічно побудовану основу для виконання практичних робіт. Поетапна інструкція до створення малюнків, аплікацій чи предметів ліплення зі зразками у вигляді опірних схем допомагає учням із ТПМ у встановленні просторово-часових та причинно-наслідкових зв'язків (що спочатку, а що потім), формуванні коментувального мовлення у прогностичній (робитиму) та констатувальній (роблю) площині, удосконаленні навичок самоконтролю.

У підручнику та навчальному посібнику чітко простежуються міжпредметні зв'язки: образотворче мистецтво (зміст навчального предмета) – українська мова (фонетика, фонематика, лексика, граматики та зв'язне мовлення) – природознавство (рослинний і тваринний світ) – математика (геометричні фігури); передбачено виконання учнями з ТПМ різних видів діяльності: продуктивної (ліплення, малювання), комунікативної (аудіювання, діалогічне, коментувальне, описове монологічне мовлення), ігрової (взаємодія з ігровими персонажами), пізнавально-дослідницької (проведення елементарних дослідів), музично-художньої (слухання уривків музичних творів), елементів трудової (організація робочого місця) та рухової (фізкультхвилинки), що здійснюються

на основі партнерської (колективної) взаємодії (учень – ігровий персонаж (-і), учень – учень (-і)).

З метою раціонального використання всієї площі навчальних видань на форзацах як підручника, так і навчального посібника ми розмістили корисну інформацію. Так, на форзацах підручника із використанням ігрових персонажів репрезентовано кольоровий спектр і види образотворчого мистецтва (живопис, скульптура, архітектура), а на форзацах навчального посібника – пальчикові вправи та основні способи штрихування.

Навчально-методичний посібник адресовано вчителям перших класів спеціальних навчальних закладів для дітей із тяжкими порушеннями мовлення, загальноосвітніх навчальних закладів за умов інклюзивного та інтегрованого навчання і спрямований на реалізацію вимог, передбачених освітньою галуззю «Мистецтво». Він є міцним науково-практичним підґрунтям проведення вчителем цікавих, змістовних, систематизованих і доцільно структурованих уроків у вигляді чіткого орієнтиру на духовний та психомовленнєвий розвиток учнів, вироблення естетичного сприймання світу, творче самовираження, формування інтересу до життя через образотворче мистецтво.

У посібнику вчителю запропоновано проведення уроків із урахуванням: 1) намічених цілей (освітня, виховна, розвивальна мета – для педагога, практична – для учнів); 2) відповідної організації (тип, структура, етапи, логіка, часові рамки, відповідність структури, використаних методів поставленій меті і змісту); 3) способів мотивації; 4) корекційно-розвивальної спрямованості; 5) змістового наповнення (науковість і водночас доступність викладу матеріалу, відповідність змісту уроку навчальній програмі, зв'язок нового та раніше вивченого, наявність міжпредметних зв'язків); 6) методики проведення (діалогова взаємодія, використовувані методи, доцільність застосування засобів навчання, різних видів наочності згідно з тематикою та змістом уроку); 7) психологічних моментів (врахування індивідуальних психофізичних особливостей, рівня знань школяра, психолінгвістична спрямованість уроку, різноманітність видів діяльності, чергування завдань різного ступеня складності, передбачення емоційного розвантаження школярів, оптимальність обсягу домашніх завдань).

Отже, створення дидактичного комплексу з образотворчого мистецтва, реалізація психолінгвістичного підходу в його змісті дасть змогу педагогу не лише організувати художньо-педагогічний процес, допомогти у виправленні мовленнєвих вад першокласників, а й сприятиме становленню творчої особистості кожного учня.

Перспективним і доцільним для подальшого розвитку вітчизняного підручникотворення у галузі спеціальної освіти є розробка критеріїв оцінювання якості навчальної книги корекційного спрямування, дидактичних комплексів з інших навчальних предметів, аналогічних авторському, а також створення електронних та багаторівневих підручників.

Література:

1. Гірняк А. Н. Система традиційного підручникотворення та її психолого-дидактичний аналіз / А. Н. Гірняк. – Тернопіль : Ін-т ЕСО, 2004. – 68 с. – Бібліогр.: 200 назв.
2. Рібцун Ю. В. Корекційно-розвивальна спрямованість підручника з образотворчого мистецтва / Ю. В. Рібцун // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. пр. / [ред. кол. ; голов. ред. – О. М. Топузов]. – К. : Педагогічна думка, 2016. – Вип. 17. – С. 412–419
3. Рібцун Ю. В. Особливості осіб різних вікових груп із мовленнєвими порушеннями / Ю. В. Рібцун // Шкільному психологу. Усе для роботи. – 2017. – № 9 (105). – С. 9–12.
4. Рібцун Ю. В. Стандартизація спеціальної дошкільної освіти дітей із порушеннями мовленнєвого розвитку / Ю. В. Рібцун // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2017. – № 1 (350). – С. 164–171. – Серія «Педагогічні науки»
5. Фурман А. В. Теорія і практика розвивального підручника : моногр. / А. В. Фурман. – Тернопіль : Економічна думка, 2004. – 288 с.

ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЇ МИСЛЕННЄВОЇ СФЕРИ ДОШКІЛЬНИКІВ З АУТИСТИЧНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Сивик Г. Є.

*асистент кафедри корекційної педагогіки та інклюзії
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

Аутизм є важкою формою патології розвитку, що характеризується порушеннями соціальних, комунікативних та мовних функцій, а також наявністю нетипових інтересів і форм поведінки. Одним із визначень аутизму є порушення розвитку, в якому ключове місце відіграє специфічна нестача мислинневих процесів [5, с. 17].

Мислення є узагальненим відображенням дійсності. Цей процес здійснює пошук істотних ознак, властивостей, предметів та явищ і зв'язків між ними, до того ж характеристик, спільних, загальних для однорідних явищ або предметів дійсності.

Розвиток мислення у аутичних дітей пов'язаний з подоланням великих труднощів довольного навчання, цілеспрямованого дозволу реально виникаючих завдань. У роботі з такими дітьми потрібно використовувати їх мимовільну увагу. Інтегруючи свою увагу і увагу дитини можна досягати фіксації на одній і тій самій діяльності. Це допомагає зруйнувати стереотипи дитини і зробити її дії обдуманими, скерувавши їх до певної мети [4, с. 58].